

УДК 111:504.7

Костенко В. Г., доктор філософії, професор©**Федишин Я. І.**, доктор філософії, професор*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С. З. Гжицького***ФІЛОСОФІЯ І НАУКА: ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ
ВЗАЄМОЗАЛЕЖНОСТІ**

Наука – це та, що безупинно розвивається, тобто система знань об'єктивних законів природи, суспільства і мислення, одержаних і перетворених у безпосередньо продуктивну силу суспільства в результаті цілеспрямованої діяльності людей.

Ключові слова : наукове пізнання, наукознавство, філософія науки, наукове мислення, наукова істина, науково-дослідна діяльність.

Філософія, будучи спрямована на осмислення буття, світу, сенсу і призначення буття людини у світі, завжди прагнула проаналізувати й науку. Наука при цьому розглядається під загальним філософсько-світоглядним кутом зору.

Філософія науки – це дисципліна, предметом якої є дослідження науки як особливої форми духовної діяльності суспільства. Вона вивчає сутність і структуру наукового знання, функціонування науки в суспільстві, специфіку і зв'язок її з іншими видами духовної діяльності.

Філософія науки має багатовікову історію. Її генеза невід'ємна від генези філософії. До складу філософського знання завжди входило те, що називається наукознавством, тобто вчення про структуру, функції, мету, методи дослідження і визначення достовірного наукового знання.

Наука і наукове пізнання сьогодні є предметом комплексного міждисциплінарного дослідження, що має своєю метою удосконалення організації і підвищення ефективності наукової діяльності. Наука зараз інтенсивно досліджується за допомогою різних дисциплін філософії, соціології, психології, економіки тощо.

Кожна з них проводить дослідження, виходячи з власної позиції. Тому не є дивним, що найменш розробленим виявляється інтегративний аспект – проблема взаємозв'язку різних форм аналізу наукового пізнання. Дослідження цієї проблеми є досить важливим для сучасного суспільства.

Відомо, що термін “наукознавство” може застосовуватися як у вузькому, так і у широкому значенні цього слова. У першому своєму значенні воно співпадає змістовно з філософією науки, тому філософія науки досить часто ототожнюється з наукознавством.

У другому своєму значенні “наукознавство” постає інтегративною системою сучасного міждисциплінарного знання, охоплюючи власне філософію науки, соціологію, науки і пізнання, менеджмент науки, психологію науки, етику науки, загальну історію та деякі інші дисципліни.

Вважається, що саме філософія утворила необхідний фундамент сучасного наукознавства. А вже протягом багатьох віків саме філософи досліджували й осмислювали специфіку пізнавальних процесів, у Новий час науки і наукового пізнання.

Становлення філософії науки сприяли бурхливий розвиток досліджень з історії науки та філософських проблем конкретних наук, ролі і значення науки в житті суспільства, а також дослідження з логіки, методології, психології та соціології наукового пізнання.

У другій половині XIX ст. розвивається поняття специфічної одиниці наукового знання-наукової теорії. Якщо більшість філософів-класиків вивчали такі елементи наукової теорії, як поняття, судження, умовивід, то філософи науки вивчають в першу чергу наукову теорію як логічно організовану систему понять і суджень, що здатна виконувати специфічні пізнавальні функції.

Саме в XX ст. філософія науки набула свого сучасного статусу. Цьому сприяв розвиток досліджень з історії науки, філософських проблем конкретних наук, ролі і значення науки в житті суспільства, а також досліджень методологічних, психологічних та соціологічних проблем наукового пізнання.

Відомо, що наука як предмет філософської думки – явище багатогранне.

Філософський статус філософії науки полягає в тому, що вирішення проблем природи та сутності науки, а також принципів розвитку наукового знання пов'язане з прийняттям певних онтологічних, гносеологічних, аксіологічних принципів, які розробляються різними філософськими напрямками й мають різний зміст. Предмет філософії науки буває визначений по-різному.

Іноді філософія науки ототожнюється з мета наукою, іноді розуміється як конструювання ідеальної моделі науки. В інших випадках вона розуміється як соціопсихологічне дослідження науки, або етичний аналіз питань дослідницької практики. Завдяки цій обставині ми маємо цілий спектр різних відповідей про предмет, методи, мету, завдання та структуру філософії науки, а не одне єдине правильне рішення.

Поряд з релігією, мистецтвом, економікою та політикою наука виступає як специфічна форма культури, як одна з сфер життєдіяльності суспільства.

Сучасна філософія науки виходить з принципу системності і діалогізму у визначенні єдності й різноманіття наук. Наука єдина і різноманітна одночасно, що зумовлено системністю й діалогізмом як основними принципами її буття.

Філософія науки в цілому може бути зображена як система, до елементів якої входять філософські принципи й загальні закони розвитку, що пов'язують і пояснюють категорії та закони природничих наук та наук про людину (суспільних, гуманітарних). Таке визначення демонструє роль філософії в сучасному науковому пізнанні та місце науки в житті сучасного суспільства, її зв'язок з мораллю, релігією, естетикою й правом.

Роль філософії в розвитку науки пов'язана з тим, що знання філософії дає можливість виходити за рамки конкретної науки і ставити значущі проблеми у своїй сфері дослідження. Вирішення таких проблем завжди було вагомим внеском у розширення й уточнення загальної картини світу. Мова йде про таких великих вчених, як Г.Галілей, І.Ньютон, А. Айнштейн, В. Гайзенберг, Н.Бор та інші.

У гносеологічному аспекті наука інтерпретується як одна з форм пізнання. Філософія науки в такому аспекті – це сфера конструювання методологічного апарату науки, в процесі якого окремі методики складаються в цілісну, логічно обгрунтовану систему.

Із ХХ ст. виникло декілька концепцій філософії науки. Всі вони прагнуть створити найбільш адекватний образ науки, спираючись на саму науку. В ранніх методологічних концепціях не приділяється увага творчій науковій діяльності людини, а наука тлумачиться як сукупність теорій. Таким чином вивчається не процес наукової творчості, а її результат.

Такий підхід здобув найбільший розвиток в неопозитивізмі. Проблема розвитку науки в цей період практично не ставилась, тому що наукове знання як сукупність обгрунтованих теорій просто екстенсивно розширюється.

Представник критичного раціоналізму К.Поппер критикував неопозитивізм за догматичну віру в стабільність теоретичного фундаменту наукового знання.

В рамках критичного раціоналізму можна виділити теорію фальсифікації К.Поппера й методологію дослідницьких програм І.Лакатоса.

Особливе місце посідає теорія парадигм Т.Куна. В цій теорії наголос робиться не на аналіз теорії в якості структурного елементу науки, а на дослідження специфіки діяльності наукового співтовариства. Таким чином, всі ці концепції базувались на матеріалі лише природничих наук, практично ігноруючи гуманітарні.

В середині ХХ ст. з'являється новий напрямок, який здійснює перехід від статичної моделі науки до динамічної, поліваріантної. Цей напрямок враховує специфіку гуманітарного знання як знання принципово діалогічного й інтерпретаційного, і в сучасній літературі називається герменевтичним. Такий перехід знаходить відображення і в термінології. З'являються нові терміни: епістемологія (епістемі- історичні форми знання), парадигма (paradigma-приклад, взірець; модель постановки проблеми та її рішення), кластери (cluster-група, множина), дослідницькі програми, тощо.

На першому плані-дослідження закономірностей росту наукового знання, виявлення алгоритмів історії наукових відкриттів; провідні позиції не за логікою, а за історією науки. Історія науки стає матеріалом, аналіз якого дає можливість виявити структуру динаміки науки, механізми наукової творчості, побудувати їх типологію тощо.

Таким чином, новий підхід передбачає, що історія та методологія науки взаємопов'язані та принципово невід'ємні одна від одної. Слід зауважити, що

історія науки в герменевтичному підході виступає як явище неоднорідне й поліморфне, що визначає безліч теоретичних тлумачень.

Підводячи підсумки, можна сказати, що філософія науки вивчає: науку в її цілісності і розвитку; структуру, функціонування, способи обґрунтування і розвитку наукового знання; загальні закономірності і тенденції наукового пізнання в соціокультурному контексті; роль і співвідношення традиції і новації в науковому пізнанні; засоби і методи дослідницької діяльності; норми та ідеали науковості; типи наукової раціональності; функції науки в житті суспільства і т.п.

Таким чином ,предметний діапазон філософії науки дуже широкий. В даний час його визначає співвідношення: філософія –наука-теорія культури.

Очевидним стає той факт ,що в перспективі основною рисою філософії науки буде тематична розмаїтість,безліч розв'язуваних проблем.

Література

1.І. П. Білецький, О.М. Кузь, В.Ф. Чешко .Філософія науки : Навч.посібник. Харківський над.екон.ун-т.-Харків: ХНЕУ, 2005.

2.М.Т. Білуха. Основи наукових досліджень :Підручник .-К.: Вища школа, 1997 , -271с.

3.М.Є. Максюта .Філософія науки. Навч. посібник для підготовки магістрів в аграрних ВНЗ III-IV рівнів акредитації за всіма напрямками підготовки / Нац. аграр. ун-т. –К.: Урожай,2004.-418с.

4.Л.В. Фірсова , І. П. Черних ,Я.М. Білик ,О.М. Білик .Філософія науки: Навч.посібник.За ред. Л.В. Фірсової –Харків:Нове слово ,2003.-334с.

Summary

Kostenko V. G., Fedyshyn Y. I.

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S. Z. Gzhytskyj

PHILOSOPHY AND SCIENCE: DIALECTICS OF THE CORRELATION AND INTERDEPENDENCE .

Science philosophy searches science as special form of spiritual activity of the society.